

EL TEMPS

Persecució i mort de Sanchis Guarner

El 16 de desembre de 1981 va morir Manuel Sanchis Guarner, pare de la filologia valenciana moderna. El seu adéu va estar precedit d'un setge brutal atiat pels sectors secessionistes més reaccionaris.

D'ençà que el 1975 la dreta franquista va engegar una campanya de descrèdit contra Sanchis Guarner, la vida del filòleg valencià estigué marcada per la fatalitat. Certament en aquesta època s'acompliren molts dels seus projectes pendents, sobretot la creació del Departament i de l'Institut de Filologia Valenciana a la Facultat, però s'esdevingueren també les situacions més injustes i dramàtiques de la seua existència, precisament perquè el valencianisme s'expandia amb una força desconeguda fins a aquell moment.

I és per això, perquè els enemics l'escolliren com a símbol, que des d'alesho-

res els disgustos s'encadenaren l'un darrere l'altre amb una pertinàcia desesperant. Primerament es produí l'absurda i calculada polèmica sobre l'origen del valencià provocada per José Ombuena, més tard les demandes d'expulsió de Lo Rat Penat, l'Ateneu, la Universitat i fins del país —“*márchese ya de una vez a Cataluña, que será bien recibido*”—; després va tenir lloc l'intent d'assalt contra el seu domicili i tot seguit les pintades infamants, la plaga d'insults anònims, la rebentada de les seues conferències i l'acte estúpidament criminal de tramentre-li una bomba sota l'embolcall innocent d'un paquet de Nadal. Sanchis Guarner reunia les millors condicions

Llegint la seua obra, hom retrobava l'orgull d'ésser valencià, la dignitat de parlar una llengua oprimida

perquè el transformaren en víctima expiatòria. Venia d'una família burgesa, lligada a un món eclesiàstic i conservador, pertanyent a la societat valenciana, era un personatge accessible, d'un tarannà calmat i comprensiu, tenia una salut afectable, que acusaria més tard o més d'hora l'impacte de la persecució; a més, la fermesa dels seus principis i la representativitat i popularitat de què gaudia el convertien en un individu odiós i perillós. Probablement, més incòmode encara que Joan Fuster, "el *fulano* de Sueca", perquè tenia la seua figura incrustada en el sistema i amb ell no tenien més remei que comptar-hi. Per exemple, en el cas de la Comissió Mixta no tenien cap possibilitat legal d'excloure'l de les negociacions ni de les normatives, i ell mateix no abandonà, tot i trobar-se en minoria i sota la copresidència de Vicente Ramos, que ni era lingüista, ni havia escrit mai cap línia en valencià, ni sabia res de pedagogia i sobresortia pel seu anticatalanisme, antifusteranisme i antiguarnerisme rabiós. Aquesta actitud de Sanchis era, com saben bé els que el conegueren, la pròpia del seu caràcter positiu: aprofitar les possibilitats, confiar en la capacitat de diàleg, no renunciar, sinó resistir, plantar cara, testimoniar amb la seua presència les contradiccions d'uns polítics mesquins, etc.

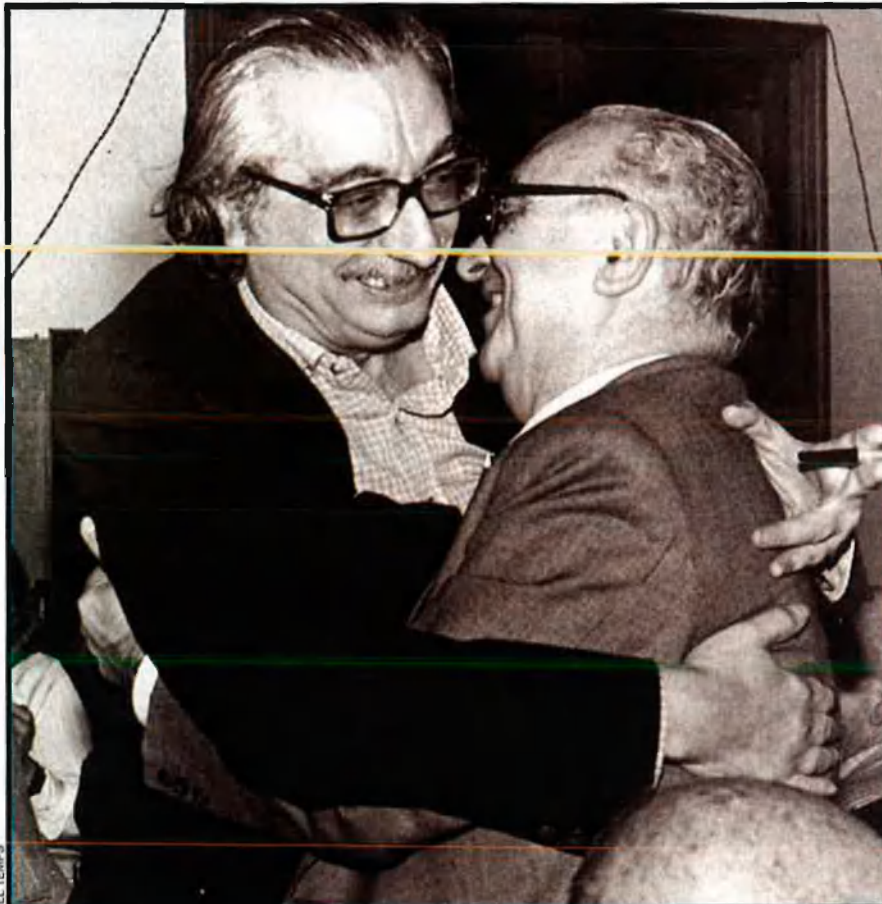
D'altra part, amb els missatges de progrés i moderació que proclamava podia influir de manera molt eficient sobre les capes mitjanes de la societat. El discurs sanchis-guarnerià arrancava de les tradicions, no era trencador, ni agosarat, podia ser amplament assumit. Per si no fos prou, llegint la seua obra hom retrobava l'orgull d'ésser valencià, la dignitat de parlar una llengua oprimida, i una de les seues qualitats era la persuasió: "Sanchis sabia arribar a la gent, sabia convèncer la gent", va dir Jaume Pérez Muntaner. Per això el convertiren en blanc i hagué de suportar tota mena d'atacs. Atacs contra la seua persona, contra la família, el domicili, les idees, l'o-

bra, les institucions que dirigia, els deïxebles, la lògica, la raó, la decència, la veritat... Manuel Broseta, senador de la UCD, en una controvèrsia sobre la nostra llengua al Senat no va tenir cap pudor a reproduir cites inexistents i a manipular-ne d'altres procedents de *La llengua dels valencians*. Miquel Adlert, l'impulsor de l'editorial catalanista Torre, que durant les dues primeres dècades de postguerra no gosava esmenar un accent sense el vistiplau de don Manuel, ara es converteix en un gramàtic dissident, aplicat febrilment a teixir i destèixer normatives. Molta gent desinformada, d'un patriotisme sincer però limitat, identificaven Sanchis com un dels més perillosos enemics de la valencianitat. Això es donava, declarava el senador socialista Josep Bevià, perquè els grups de pressió dretans utilitzaven les plataformes mediàtiques al seu abast per alterar la normalitat i confondre la gent amb la intenció d'impedir una relació confiada entre el poble i els homes clau de la nostra cultura, "a quienes se pretende mantener en un exasperante exilio interior".

Tots aquests greuges, doncs, així com la violència i les tergiversacions de què fou objecte, constitueixen en la biografia del nostre homenot "la dimensió dramàtica" a què Josep Iborra ha al·ludit per explicar el seguit de paradoxes que el blaverisme fou capaç de concebre per falsificar la personalitat de Sanchis Guarner. Es tracta d'un conjunt de maquinacions que presenten el filòleg com el contrari d'allò que realment és. L'acusen d'ésser un "venut a l'imperialisme català", un destructor de l'idioma, un agitador, un individu movedís. I com que aquestes imputacions causen efecte, ignoren deliberadament els arguments que les desmenteixen categòricament. Oculten les seues activitats mallorquinistes, els estudis sobre dialectes valencians, les manifestacions públiques de concòrdia, etc., és a dir, aquelles evidències que controvertien la imatge de "traïdor" a València. A la

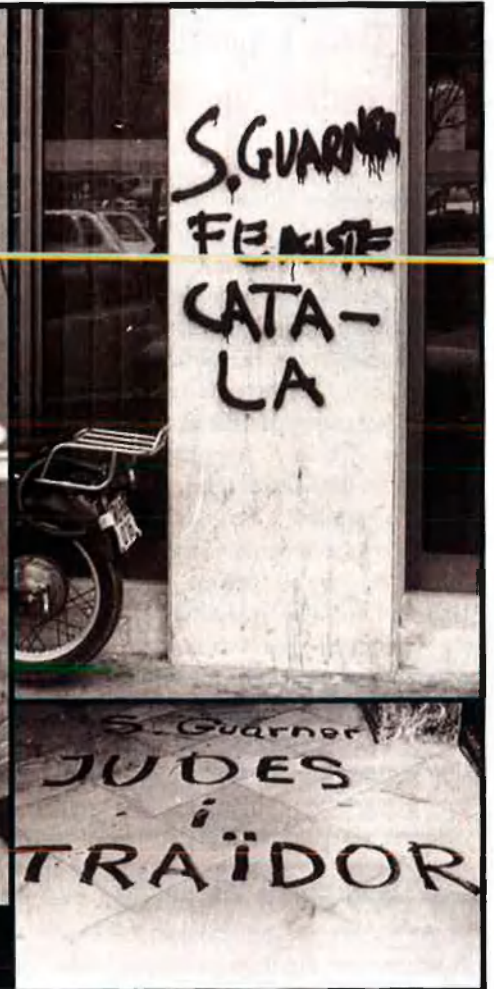

CARLES FRANCESC

EL TEMPS

Sanchis Guarnier, com Joan Fuster, va patir de ben prop la bel·ligerància dels grups secessionistes, animats per una dreta que volia traure profit d'un conflicte que ella havia creat.

València estreta i blavera, lògicament, que pretenien configurar. L'explicitació, per exemple, de les seues aportacions a la cultura de les Illes fou preterida perquè no encaixava dins "l'esquema maniqueu 'valencians-catalans'" que s'havien fabricat. El mecanisme era sempre el mateix: inventar una mentida, silenciar informació o invertir-la i propalar la calúmia entre aquells sectors de dreta i fins d'extrema dreta, que a causa de la seua extrema ignorància, podien ser més fàcilment abrandats. En el cas de la paradoxa referida a la qüestió de noms, l'engany consisteix a dir que Sanchis Guarnier havia renegat del de "llengua valenciana", emprat pels clàssics, mentre en realitat era dels que l'havia difós des de l'any 1933. Però, aquest punt, indica el professor Josep Iborra, resulta encara més aberrant perquè el nostre autor "evitava, sempre que podia, l'expressió 'llengua catalana'. Inventà no

sé quantes formes de referir-s'hi, com per exemple "la llengua dels valencians", "la nostra llengua", "la llengua del país", "valencià", etc. Això ho feia perquè no volia molestar ni provocar

**Les dificultats
li havien enfortit
l'ànima, però l'odi
que la simple
menció del seu
nom despertava
li havia afeblit
el cor**

ningú, perquè volia la concòrdia. El resultat, però, d'aquesta actitud va ser al contrari: Sanchis, deien, utilitzava aquestes fórmules perquè volia enganar els valencians, perquè amagava secretes intencions. La seua honestedat intel·lectual i la seua bona fe esdevien mala fe i deshonestedat".

De la mateixa manera confonen i desvirtuen la seua entrega constant a la construcció d'un futur valencià. Li atribueixen l'ús d'un doble llenguatge, afirmen que s'havia envoltat de gent dogmàtica i sensacionalista, i el presenten gairebé com un genocida i un individu rancorós: "Quizá el origen de tantas contradicciones pueda basarse en el resentimiento. Ese terrible defecto que no se concreta en odio particular, sino en odio contra todos, contra la ciudad donde uno nace, contra la sociedad, contra la nación... -como afirmó Marañón en un admirable libro- y que só-

Al soterrar de Manuel Sanchis Guarnier es van aplegar al voltant de cinc mil persones. Entre els assistents, a més dels familiars -Gomar Guarnier, Manuel Sanchis-Guarnier Cabanilles, Rosa Cabanilles, Ana Ferrero i Lluis Guarnier- s'hi pot veure Adolf Pizcueta i El seu Cllment.

lo se cura con generosidad. Generosidad que Sanchis Guarnier tuvo para vencer el resentimiento privado, pero que le faltó valor suficiente para vencer el resentimiento público que él centró contra su patria valenciana, que vió transcurrir indiferente sus largos años de dedicación y lucha, y que sólo lo valoró como un humilde catedrático de Instituto, que por otra cruel paradoja, impartió clases de francés."

S'ha dit que Sanchis no s'hi amoïnava, que es creixia amb les dificultats, que reaccionava "amb una energia inèdita en ell", però tanta pressió no podia preservar intacta la seua salut. A més, els darrers mesos de la seua vida va beure més "calzes d'amargor". Al final de novembre es féu pública la sentència de la sala segona del Tribunal Suprem que absolia Pasqual Martín-Villalba, dirigent del regionalisme ultradretà, d'un presumpte delictes de calúnnia encoberta per escrit

i amb publicitat. Abans havien sobresegut els sumaris de l'atemptat i dels actes vandàlics comesos contra sa casa per la impossibilitat d'identificació dels autors. També, d'ençà que fou convocat el concurs-oposició a l'Agregació de Lingüística Valenciana, que ell havia deixat vacant, assistí estupefacte a un seguit de maniobres encaminades a suprimir la seua presència del tribunal. Allí es plantejava un problema tan essencial com la continuïtat de la seua labor. I és per això que desitjava ser nomenat president. Però, ni president, ni vocal, ni suplent, ni res. Els seus adversaris conspiraren perquè no hi figurara. "Sectors d'UCD -explicava Amadeu Fabregat- al front dels quals tothom coincideix a assenyalar la presència del secretari regional, Manuel Broseta, persona obsessionada des de fa anys a 'inventar una llengua valenciana', com ell mateix ha dit en privat en més d'una ocasió, intenten for-

mar un tribunal procliu al desmuntatge de la tasca científica que ha estat fins ara el nord i la guia del departament de Sanchis Guarnier." No pot explicar-se d'altra manera que el Ministeri triara com a president la persona menys indicada (Julián San Valero, l'elecció del qual, tant per la seua significació ideològica com per la condició de prehistoriador, era un despropòsit o una provocació) i que admetera a examen un opositor (Manuel Mourelle de Lema) caracteritzat pel seu antifabrisme militant. Sanchis, en el cas de prosperar aquestes manipulacions, veia destruïda la permanència de l'obra que havia bastit durant tants anys d'esforç i rigor. Va intentar com a últim recurs que el nomenaren president suplent ja que legalment no calia trobar-se en actiu, però fins i tot això li van denegar amb la particularitat afegida que va assabentar-se'n hores abans de morir.

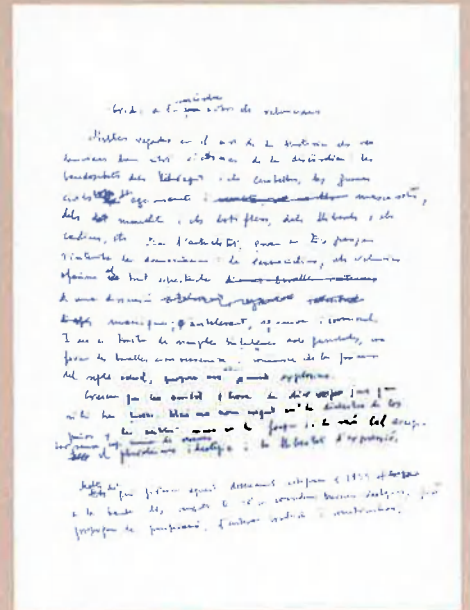
Crida a la concòrdia entre els valencians

La nit abans de morir, Manuel Sanchis Guarner va redactar el seu darrer text, en el qual clamava per la pau entre els valencians:

“Moltes vegades en el curs de la història els valencians hem estat víctimes de la discòrdia: les bandositats dels Vilaragut i els Centelles, les guerres civils dels agermanats i mascarots, dels maulets i botiflers, dels lliberals i els carlins, etc. En l'actualitat, quan a Espanya s'intenta la democràcia i la reconciliació, els valencians oferim el trist espectacle d'una dimensió maniquea, intolerant, agressiva i irracional. I no es tracta de simples trifulques amb garrotades, com foren les baralles entre blasquistes i sorianistes de la primera del segle actual, perquè ara s'han usat explosius.

Creiem que ha arribat l'hora de dir que ja n'hi ha prou. Mai no hem cregut en “la dialèctica de los punos y las pistolas” sinó en la força de la raó. Cal acceptar sense cap mena de reserves el pluralisme ideològic i la llibertat d'expressió.

Molts dels qui firmen aquest document estigueren el 1939 a la banda dels vençuts o se'n conideren hereus ideològics, però propugnen la pacificació, l'entesa cordial i constructiva.”

Al capdavant, totes aquestes estratègies donaren resultat i el professor patí una cardiopatia mortal la matinada del 16 de desembre de 1981. Per a la majoria de la gent, fou una mort imprevista: “Feia només vint-i-quatre hores —deia Fuster—

que continuava amb aquella seua ‘vitalitat’ afable.” La vigília, l'havia passada conversant, primer amb Alfred Ayza, que preparava la seua tesi doctoral, després amb Josep Casted, fill d'un company de la presó de Montolivet. Cap

dels dos, però, no va detectar cap indicatiu sospitós d'una mort imminent; al contrari, Sanchis s'hi captingué com sempre, amb el seu optimisme peculiar. Tanmateix, el seu més estret col·laborador d'aleshores, el professor Antoni Ferrando, ja havia observat certes anomalies i conductes inexplicables i havia escoltat de llavis del mateix don Manuel una inquietant declaració de falta de salut: “Havia renunciat d'acudir a Barcelona com a membre del tribunal que havia de jutjar la tesi doctoral d'En Manuel Jorba sobre Manuel Milà i Fontanals, havia renunciat d'anar a Sitges per participar en la trobada d'intel·lectuals que s'hi celebrava pocs dies abans de Nadal... Era la primera vegada després de molts anys de conèixer-lo i tractar-lo ben de prop que don Manuel renunciava a aquesta mena d'activitats. Aquells dies el veia trencat de color, respirava dificultosament... El dia anterior al seu traspàs, mentre pujava l'escala de la Facultat de Filologia, em confessà, fatigat: ‘Ja fa un temps que no em trobe bé’.”

La veritat és que un cor ferit com el seu s'havia negat a suportar més temps tanta acumulació de contrarietats. Les dificultats li havien enfortit l'ànima,

Presentació de l'exposició sobre el *Diccionari Català-Valencià-Balear*, a l'Ajuntament de València, el desembre de 1951.

però l'odi que la simple menció del seu nom despertava li havia afeblit el cor i aquest es rendí abans d'hora. "Jo pense que el van matar, i no exagerar" aclarí Fuster. El cert és que els anònims rebuts li ho anunciaven explícitament: "*Catalanista: si no te largas a vivir a Catalunya te mataremos*", i com que fracassaren amb la dinamita, provaren triomfants la tàctica més lenta de l'amenaça i la tortura permanents.

La notícia del traspàs es difongué ràpidament a través de la ràdio. Aviat, el pis de la plaça de Cánovas s'omplí de gent pròxima. Allí s'havien congregat Lluís Guarnier, Adolf Pizcueta, Jaume Pérez Montaner, Joan Oleza, Joan Fuster, Antoni Ferrando, Eliseu Climent, Vicent Andrés Estellés, Alfons Llorenç, Josep Lluís Albinyana, Manuel Girona, Santiago Ninet... Volien acompanyar i ajudar els familiars, expressar-los llur condolença i veure per darrera vegada el mestre o l'amic. Vicent Andrés Estellés ha recordat que don Manuel semblava "adormit, com si anara a

despertar d'aquí a una estona". Fuster no es resignava a creure la promptitud d'aquell desenllaç. José Luis Aguirre protestava perquè, a Sanchis, "*le llegó todo tarde, menos la muerte*". Fet i fet, a València, s'observaren en el decurs d'aquell dia signes d'una tristesa fúnebre. En alguns balcons es penjaren senyeres quadribarrades amb trossos de crespó negre, la Facultat de Filologia va suspendre les classes per iniciativa dels alumnes, la presidència de la Diputació va decretar que la bandera onejara a mig

Un dels actes públics en què van participar plegats Manuel Sanchis Guarnier i Vicent Andrés Estellés.

pal. I pels envoltants d'aquella plaça de l'Eixample, on residia, la gent s'atansava compungida al domicili del finat.

L'endemà, al voltant de cinc mil persones i més de mig centenar de corones de flors escortaren les despulles del fillol en direcció a l'edifici de l'antiga universitat. Fou una impressionant manifestació de silenci i dol popular: "Mai en tota la història del valencianisme, no s'havia produït un enterrament tan multitudinari, una demostració tan expressiva de dolor i de fidelitat." La veritat és

que si tot va transcórrer sense incidents fou per la discreció del seguici i perquè la família negà al governador, José María Fernández del Río, la petició de presidir el dol: la seua presència s'haguera interpretat com un acte hipòcrita i per tant com un incentiu per a l'avalot. A l'arribada a la universitat una gran gentada aplaudí llargament i respectuosa l'entrada del fèretre. Tot seguit, fou concelebrada una missa *corpore in sepulto* presidida per mossèn Josep Antoni Comes, el qual va triar com a text de l'homilia i com a resum de la vida de don Manuel la frase evangèlica que aquest es complia tant a proferir sobre la veritat com a impuls i fonament de la llibertat. A l'eixida de la capella, sis membres de la Junta de Govern, vestits amb la toga protocol·lària, li reteren honors acadèmics, i dugueren el taüt al voltant del claustre en senyal de comiat; fou un dels moments més emotius del funeral, només s'escoltava la Moixeranga enmig d'un silenci commovedor, i algú va llançar damunt el fèretre la senyera de les quatre barres.

Ja al cementiri de la ciutat, els enemics havien deixat escrites dues frases insultants. Ni en l'últim moment

no volgueren respectar la solemnitat i rigor de la situació, i si bé és cert que l'odi havia arribat fins a les tàpies del fossar, també ho feren un munt d'amics, els quals, segons una frase de Sanchis, eren més i més humans: "Els deplorables fets han servit per a demostrar que si tinc enemics que m'odien, també tinc molts amics que m'estimen i que crec que són superiors en quantitat i, sobretot, en qualitat humana i cultural."

Santi Cortés